

УДК 016:821.161.2“18/19”-051

УКРАЇНЬСЬКА ФАНТАСТИКА ХІХ–ХХ СТОЛІТЬ У ПЕРІОДИЦІ ТА КНИЖКОВИХ ВИДАННЯХ

Віталій КАРАЦУПА*, Олександр ЛЕВЧЕНКО**

**Центр телекомунікаційних послуг № 1 Запорізької філії ВАТ “Укртелеком”,
вул. Мазіна, 19/59, м. Бердянськ, 71100, ел. пошта: archivsf@gmail.com*

***Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, ел. пошта: levch@lnu.edu.ua*

У статті подано результати дослідження україномовних публікацій української фантастики ХІХ–ХХ століть. Коротко проаналізовано життя і творчість найвідоміших українських письменників, які працювали у жанрі фантастики, наведено переліки їхніх творів у періодиці та окремих книжкових видань.

Ключові слова: українська фантастика, бібліографія, В. Винниченко, Д. Бузько, Ю. Смолич, М. Трублаїні, В. Владко, В. Бережний, М. Дашків, М. Руденко, Ю. Бедзик, О. Бердник.

Напевно, зайве черговий раз нагадувати, у якому стані перебуває сьогодні українська фантастика на своїй історичній Батьківщині. Проте й тим, хто з ностальгією згадує минулі часи, хочеться нагадати: займатися фантастикою в Україні завжди вважали справою, не зовсім гідною справжнього письменника. І все ж, незважаючи ні на що, фантасти в Україні були завжди – відтоді як виник цей жанр художньої літератури.

У цій статті ми спробуємо дослідити українську фантастику передусім з погляду бібліографії україномовних видань. Відразу зауважимо, що тут ітиметься лише про тих письменників, які писали українською мовою (хоча подекуди поряд із російською) і вважали Україну своєю Батьківщиною (хоча й радянською), а не просто адміністративним підрозділом СРСР. Йдеться також про письменників, які проживали на території сучасної України, тому що фантастична література української діаспори – вкрай цікава, малодосліджена, але окрема тема. Навряд чи це дослідження можна вважати абсолютно повним (можливо, якісь видання пройшли повз увагу авторів) і завершеним (не завжди вдавалося відшукати повний бібліографічний опис видань), однак серед наявних праць воно є якщо не першим, то принаймні одним із найсерйозніших у значеній галузі.

УКРАЇНЬСЬКА ФАНТАСТИКА ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Якщо підходити до справи не надто суворо, то першим українським фантастом можна вважати класика російської літератури Миколу Васильовича Гоголя. Достатньо згадати чудові повісті “Ніч перед Різдрвом”, “Вечір на Івана Купала”, “Майська ніч, або Утоплениця”, “Зачароване місце” та інші з циклу “Вечори на хуторі поблизу Диканьки”, а також знаменитий “Вій”, щоб уважати його справжнім фантастом (чи радше

блискучим майстром фентезі). Однак чи українським? З цього приводу віддавна точаться запеклі дискусії як серед літературознавців, письменників та політиків, так і серед звичайних читачів. Тому тут ми обійдемо це складне питання, залишивши його розв'язання нащадкам.

Упродовж усього XIX – початку XX ст. про фантастику на наших теренах було чути вкрай мало. На початку 1990-х рр. окремі твори фантастичного спрямування тодішніх українських письменників упорядкував та видав львівський письменник (і фантаст) Юрій Винничук у збірнику “Огнений змії”¹. До неї увійшли такі твори та матеріали:

Шевчук В. О. У світі фантазій українського народу: передслово. – С. 3–7; Винничук Ю. У зачарованім люстрі: від упорядника. – С. 8–12; **Микола Гоголь (1809–1852):** [Про автора]. – С. 13; Запропаща грамота (Бувальщина). – С. 13–23; **Григорій Квітка-Основ'яненко (1778–1843):** [Про автора]. – С. 24–25; От тобі і скарб. – С. 25–51; **Орест Сомів (1793–1833):** [Про автора]. – С. 52; Київські відьми. – С. 53–62; **Михайло Чайковський (1804–1886):** [Про автора]. – С. 63; Могила. – С. 63–68; **Іван Борозна (1804–1858):** [Про автора]. – С. 70; Золота гора, або Я тебе врятую (Істинно українська легенда). – С. 70–74; **Хома Купрієнко:** [Про автора]. – С. 75; Недобрий віщун. – С. 75–86; Втоплення. – С. 86–93; Як нажито, так і прожито. – С. 94–100; **Пантелеймон Куліш (1819–1897):** [Про автора]. – С. 101; Огнений змії (Повість з народних переказів). – С. 101–150; **Юрко Юрченко (1812–1860):** [Про автора]. – С. 151; Журавель. – С. 151–159; **Іван Наумович (1826–1891):** [Про автора]. – С. 160; Нічний супутник. – С. 160–164; **Марко Вовчок (1833–1907):** [Про автора]. – С. 165; Чортова пригода. – С. 165–177; **Митрофан Александрович (1840–1881):** [Про автора]. – С. 178; Антін Михайлович Танський. – С. 178–181; **Іван Гавришкевич:** [Про автора]. – С. 182; Страхи. – С. 182–191; **Олекса Стороженко (1805–1875):** [Про автора]. – С. 193; Закоханий чорт. – С. 193–217; **Григорій Данилевський (1829–1890):** [Про автора]. – С. 218; Біс на вечорницях. – С. 218–237; Життя через сторіччя. – С. 237–252; **Федір Заревич:** [Про автора]. – С. 253; Чудний цвіт. – С. 253–256; **Володимир Росковшенко:** [Про автора]. – С. 257; Шапка. – С. 257–263; Орендатор. – С. 263–273; **Микола Костомаров (1817–1885):** [Про автора]. – С. 274; Дитяча могила. – С. 274–284.

У 2006 р. Юрій Винничук уклав і видав другий том збірника – “Огнений змії”², куди увійшли чудові зразки української романтичної фантастики позаминулого століття:

Винничук Ю. Від упорядника. – С. 3–4; Шевчук В. У світі фантазій українського народу. – С. 5–10; **Григорій Квітка-Основ'яненко:** [Біографія]. – С. 11–12; Мертвецький Великдень. – С. 12–30; От тобі і скарб. – С. 30–52; **Орест Сомов:** [Біографія]. – С. 53; Русалка. – С. 53–60; Київські відьми. – С. 60–70; Не добре око. – С. 70–76; Цвіт папороті (Уривок із повісті “Перекази про скарби”). – С. 76–83; **Іван Борозна:** [Біографія]. – С. 84; Золота гора, або Я тебе врятую (Українська легенда). – С. 84–89; **Олекса Стороженко:** [Біографія]. – С. 90; Закоханий чорт. – С. 90–115; Чортова корчма. – С. 115–121; Дорош. – С. 121–130; Мирошник. – С. 130–140; **Микола Гоголь:** [Біографія]. – С. 141; Страшна помста – С. 141–179; **Хома Купрієн-**

¹ *Огнений змії: Фантастичні твори українських письменників XIX сторіччя.* – Київ: Молодь, 1990. – 288 с. – 65 000 пр.

² *Огнений змії: Українська готична проза XIX ст.* – Львів: Літературна агенція “Піраміда”, 2006. – 520 с. – (Готика).

ко: [Біографія]. – С. 180; Недобрий віщун. – С. 180–190; Втоплениця. – С. 190–198; Як нажито, так і прожито. – С. 199–206; **Анонім**: [Вступне слово]. – С. 207; Супрун. – С. 207–213; **Микола Костомаров**: [Біографія]. – С. 214; Дитяча могила. – С. 214–224; Хвора (розповідь лікаря). – С. 224–239; Фаїна. – С. 239–251; **Пантелеймон Куліш**: [Біографія]. – С. 252–253; Огняний змії: повість із народних переказів. – С. 253–305; Про те, що сталося з козаком Бурдюгом на зелені свята. – С. 305–312; **Іван Наумович**: [Біографія]. – С. 313; Нічний супутник. – С. 314–317; **Григорій Данилевський**: [Біографія]. – С. 318; Біс на вечорницях. – С. 318–338; Витівки духів. – С. 338–341; Примари. – С. 341–342; Прогулянка дідька. – С. 342–345; **Митрофан Александрович**: [Біографія]. – С. 346; Антін Михайлович Танський. – С. 346–349; **Євген Згарський**: [Біографія]. – С. 350; Отець Юрій. – С. 350–363; **Іван Гавришкевич**: [Біографія]. – С. 364; Страхи. – С. 364–375; Видінне. – С. 375–379; **Федір Заревич**: [Біографія]. – С. 380; Чудний цвіт. – С. 380–383; **Лев Сапогівський**: [Біографія]. – С. 384; Старий палац. – С. 384–388; **Іван Купчинський**: [Біографія]. – С. 389; Чортів портрет. – С. 389–401; **Орест Авдиківський**: [Біографія]. – С. 402; Історія черепа. – С. 402–406; **Володислав Лозинський**: [Біографія]. – С. 407; Запатам. – С. 407–438; **Григорій Мачтет**: [Біографія]. – С. 439; Заклятий козак. – С. 439–491; **Кость Ванченко-Писанецький**: [Біографія]. – С. 492; Чорнокнижник (Із розповідей бабусі). – С. 492–506; **Омелян Партицький**: [Біографія]. – С. 507; Викликуване духів. – С. 507–515.

А ще через рік побачив світ третій збірник – “Нічний привид”³ – із творами того ж періоду і тієї ж тематики:

Іван Баршевський: [Біографія]. – С. 3; Душа не в своєму тілі. – С. 4–17; Дерев’яний дідок і жінка-комаха. – С. 18–47; Про чорнокнижника і змія, що вилупився з яйця, якого зніс півень: з книги “Шляхтич Завальня”. – С. 47–61; Зухвалі вчинки. – С. 62–71; Вужева корона. – С. 71–75; Вовкулака. – С. 75–84; Родимка на вустах. – С. 84–91; Духи вогнисті. – С. 91–98; **Михайло Чайковський**: [Біографія]. – С. 99; Могила. – С. 99–106; **Марко Вовчок**: [Біографія]. – С. 107; Чари. – С. 107–117; **Леопольд фон Захер-Мазох**: [Біографія]. – С. 115; Мертві ненаситні. – С. 116–145; **Володимир Короленко**: [Біографія]. – С. 146–149; Судний день, або Йом-Кіпур. – С. 149–206; **Олександр Тарнавський**: [Біографія]. – С. 207; Лейб-Сурес (Із єврейських легенд). – С. 207–226; **Михайло Петрушевич**: [Біографія]. – С. 227; Душа. – С. 227–234; Градобур. – С. 234–264; **Наталя Кобринська**: [Біографія]. – С. 265–266; Душа: Психологічний ескіз. – С. 266–282; Рожа. – С. 282–293; Судильниці. – С. 293–310; Хмарниця. – С. 310–314; **Тимотей Бордуляк**: [Біографія]. – С. 315; Нічний привид. – С. 315–321; **Людмила Старицька-Черняхівська**: [Біографія]. – С. 322; Жива могила: Українська легенда. – С. 323–356; **Федот Кудринський**: [Біографія]. – С. 357; Замчисько. – С. 357–369; Хапун. – С. 369–395; **Літературні ілюстрації: Невідомий автор**: Кімната привидів (Розповідь інженера). – С. 397–400; **Венеціан Білиловський**: [Біографія]. – С. 401; Візит з іншого світу. – С. 401–402; **Петро Зварич**: [Біографія]. – С. 403; Злий дух у школі. – С. 403–404; **Марія Ливицька**: [Біографія]. – С. 405; Біла постать. – С. 405–406.

Однак навряд чи доречно називати авторів цих трьох збірок фантастами, а їхню творчість – фантастикою. Не вважають фантастикою і Лесю Українку, хоча чим же є її драма-феєрія “Лісова пісня”? Жанр мрії “побавилися” і Марко Вовчок, яка видала

³ Нічний привид: Українська готична проза XIX ст. – Львів: ЛА “Піраміда”, 2007. – 412 с. – (Готика).

в “Киевской старине” оповідання “Чортова пригода” (Іван Франко назвав його кращим оповіданням 1902 р.), і Панас Мирний (утопія “Сон”, “Казка про Кривду і Правду”), і Василь Стефаник (“Синя книжечка” та “Сама-саміська”), і якоюсь мірою Михайло Коцюбинський (“Тіні забутих предків”).

Як окреме літературне явище українська фантастика виникла вже після Жовтневого перевороту 1917 р. З перших років після утвердження більшовицької влади для мільйонів українських читачів у цьому жанрі почали творити Володимир Винниченко, Дмитро Бузько, Микола Трублаїні, Юрій Смолич, пізніше – Микола Дашків, Василь Бережний, Володимир Владко, Олесь Бердник. За ними прийшло нове покоління – Володимир і Віктор Савченки, Олександр Тесленко, Ігор Росоховатський, Віктор Положий, Людмила Козинець, Леонід Панасенко, Олег Романчук, Володимир Заєць, Сергій Кургузов, Юрій Константинов. Не маючи змоги вийти за рамки дозволеного радянською системою, вони все ж об’єктивно сприяли власною творчістю духовному пробудженню – бодай у майбутніх чи інших світах – своїх читачів. Після проголошення Україною незалежності українську фантастику поповнила нова плеяда письменників, позбавлених будь-яких ідеологічних шор, однак тепер їм протистоїть фінансова скрута всього вітчизняного книговидавництва, загальний духовний занепад суспільства і відверта антикультурна політика влади.

Отож, умовно українську фантастику можна поділити на чотири великих періоди: довоєнний, післявоєнний, новий та сучасний. Розглянемо докладніше їхніх найяскравіших представників і твори, опубліковані авторами в періодиці, у збірниках та окремими виданнями.

УКРАЇНЬСЬКА ФАНТАСТИКА ДОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Письменники-фантасти довоєнного періоду не були “чистими” представниками цього жанру – фантастику вони писали ніби “між іншим”, на доповнення до своїх “серйозних” творів. Проте їхня творча спадщина не лише виявилась міцним фундаментом для наступників, для кого фантастика стала справою життя, але й виховала перші покоління шанувальників української літератури цього напрямку. Такими класиками української фантастики є Володимир Винниченко, Дмитро Бузько, Юрій Смолич та Микола Трублаїні.

Володимир Кирилович ВИННИЧЕНКО ***(26.07.1880–6.03.1951)***

Український письменник, драматург, художник і політичний діяч. Народився у селянській родині в с. Веселий Кут Слісаветградського повіту Херсонської області. У 1901 р. вступив на юридичний факультет Київського університету. У двадцять років став членом Революційної української партії (РУП) і з головою занурився у політику. За політичну діяльність його кілька разів заарештовували, він кілька разів тікав і зрештою емігрував. Після Лютневої революції 1917 р. став Головою Генерального секретаріату Центральної Ради й генеральним секретарем внутрішніх справ (лютий 1917 – січень 1918), а згодом – головою Української Директорії (листопад 1918 – лютий 1919). У 1920 р. В. Винниченко остаточно емігрував і вже не повертався на бать-

ківщину. У середині 1920-х рр. він відійшов від політичної діяльності, продовжуючи літературну й публіцистичну. Під час Другої Світової війни за відмову співпрацювати з нацистами потрапив до концтабору. Помер у французькому місті Мужені.

Дебют В. Винниченка як письменника відбувся у 1902 р., під час навчання у Київському університеті: він опублікував в альманасі “Київська старовина” повість “Сила й врода”. Появу перших його творів вітали Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Леся Українка. В 1916 р. вийшов друком перший роман письменника “Я хочу!”. На чужині, відійшовши від політики, В. Винниченко зосередився на літературній і драматургічній діяльності, його романи та п'єси мали успіх у багатьох європейських країнах, за п'єсою “Чорна Пантера і Білий Ведмідь” зняли фільм.

У фантастику В. Винниченко увійшов передусім своїм романом “Сонячна машина” (1928), який фактично став першим сучасним великим науково-фантастичним твором українського письменника. Чимало знавців літератури вважають його вершиною творчості В. Винниченка. Це одночасно й наукова, і соціальна фантастика, що переносить читача в майбутнє, у тоталітарну Європу кінця ХХ ст. Олігархічному правлінню банкірів і аристократів протистоїть криваве комуністичне підпілля. Пристрасті розпалюються, але раптово якийсь дивак винаходить чудо-машину, яка дає змогу кожній людині жити власною працею, використовуючи для виробництва їжі власний піт та сонячне проміння. Герой бачить Землю величезним курортом із палаців та вілл, однак... Основи економіки підірвано, настає повний хаос, “сонячні машини” принесли не загальне щастя, а розруху й світову війну.

Ще один внесок письменника у скарбницю української фантастики – антиутопія “Лепрозорій” (1938). Це мало відомий українському читачеві твір, у якому автор розглядає сучасну йому дійсність у метафоричному образі “світової прокажельні”, а також накреслює шляхи психологічного, морального і фізичного оновлення людства.

У В. Винниченка також є декілька романів – так званих “соціальних утопій”: “Нова заповідь” (1933), “Вічний імператив” (1936) та останній його твір, написаний за 100 днів до смерті, – “Слово за тобою, Сталіне”.

Публікації в періодиці:

– Винниченко В. Лепрозорій: роман // Вітчизна. – 1999. – № 1–2. – С. 2–63; № 3–4. – С. 22–73; № 5–6. – С. 20–85.

Окремі видання:

– Винниченко В. К. Сонячна машина: В 3 кн. – Харків: Кооперативне видавництво “Рух”, 1928. – (Твори; Т. 23). – 3 000 пр.

Частина перша. – 316 с. – 1 крб. 80 к.; Частина друга. – 236 с. – 1 крб. 80 к.; Частина третя. – 272 с. – 1 крб. 80 к.

– Винниченко В. К. Сонячна машина. – Київ: Дніпро, 1989. – 619 с. – (Романи й повісті; № 6).

– Винниченко В. К. Твори в 2 т. – Київ: Дніпро, 2000. – Т. 2. Сонячна машина. – 620 с.

– Винниченко В. К. Сонячна машина. – Київ: Сакцент Плюс, 2005. – 639 с.

– Винниченко В. К. Вибрані твори: оповідання. На той бік: повість; Записки кирпатого Мефістофеля; Сонячна машина: романи. – Київ: Грамота, 2005. – 928 с.

Дмитро Іванович БУЗЬКО
(1890–14.11.1937)

Український радянський письменник і поет. Точна дата народження Дмитра Бузька невідома, як, утім, довгий час була невідома і справжня дата смерті. Він народився у м. Новомиргороді (колишня Херсонська губернія). Учився в духовній школі, а потім в Одеській духовній семінарії. Саме в Одесі Дмитро вивчив українську мову й захопився національними ідеями. За пропагандистську діяльність був засуджений і засланий у Сибір, звідки у 1912 р. утік та емігрував. Після Лютневої революції 1917 р. Д. Бузько повернувся на батьківщину. Був членом партії есерів, потім приєднався до петлюрівців (займав дипломатичну посаду в Міністерстві закордонних справ УНР), а навесні 1920 р. став співробітником Одеської губернської ЧК. Успішне виконання одного із завдань лягло в основу першої автобіографічної повісті “Лісовий звір” (1923).

Цей твір став початком кар’єри Д. Бузька як письменника, він переїхав до Харкова, де повністю віддався літературній творчості й роботі в кіно. У жовтні 1937 р. його заарештували і звинуватили в тому, що “у 1918–1920 рр. він займав низку посад у петлюрівських організаціях, був учасником націоналістичної організації, вів контрреволюційну агітацію на зборах письменників...”. 1 листопада 1937 р. трійка НКВС засудила письменника до найвищої міри покарання, і через два тижні його розстріляли.

В історії фантастики залишився єдиний науково-фантастичний твір Дмитра Бузька – роман “Кришталевий край” (1935). У ньому йдеться про молодого німецького вченого-хіміка Фріца Грубера, який винайшов легкий і дешевий спосіб виробництва скла кришталевої чистоти і міцного, як броня. Однак на батьківщині його винахід нікого не цікавить, більше того, він стає джерелом небезпеки. Після низки подій Грубер опиняється в СРСР, і через кількадесят років Радянський Союз перетворюється у справжню кришталеву країну, де дороги, будинки, літаки, машини й багато чого іншого зроблено з чудо-скла Фріца Грубера. Звичайно, сьогодні читати цей твір без іронічної посмішки неможливо, однак свого часу він відіграв позитивну роль у поверненні уваги читача до української фантастики.

Окремі видання:

– Бузько Д. І. Кришталевий край. – Київ: Видавництво ЦК ЛКСМУ “Молодь”, 1959. – 140 с. – (Бібліотека пригод та наукової фантастики). – 3 крб. 80 коп. – 70 000 прим.

Юрій Корнійович СМОЛИЧ
(8.07.1900 – 26.08.1976)

Український радянський письменник, автор історичних, пригодницьких, науково-фантастичних і публіцистичних творів. Народився 8 липня 1900 р. у Софіївці поблизу історичного міста Умань (Київська губернія, нині – Черкаська обл.). У 1918 р. після закінчення гімназії Ю. Смолич вступив до Київського комерційного інституту, але, провчившись менше року, зрозумів, що ця спеціальність не для нього, покинув навчання і пішов санітаром у добровольчий загін із боротьби з тифом. Потім був діловодом Подільської районної управи Товариства Українського Червоного Хреста, актором у кількох профспілкових театрах, інспектором театрів Народного комісаріату освіти УРСР і, нарешті, професійним письменником.

Перша опублікована книга – збірник оповідань “Кінець міста за ринком” (1924). У 1926 р. з’явився перший роман “Останній Ейджевуд”. Ю. Смолич писав багато і різноманітно – соціальні, науково-фантастичні й побутові романи, повісті, оповідання, його п’єси ставлять в українських і московських театрах. У 1934 р. його обрали заступником голови Харківської організації СПУ, а у 1938 р. – її головою. У війні Ю. Смолич не брав участі через дуже поганий зір. У 1942 р. став членом правління Спілки письменників СРСР. Від 1961 р. був головою Товариства культурних зв’язків з українцями за кордоном “Україна”.

На початку своєї творчої кар’єри Ю. Смолич написав кілька науково-фантастичних книг. Роман “Господарство доктора Гальванеску” (1928) став початком науково-фантастичної трилогії “Прекрасні катастрофи”, з якої, власне, й починається жанр наукової фантастики в українській радянській літературі. У романі йдеться про злочинні експерименти аморального румунського вченого, який намагається врятувати сучасний йому суспільний лад за допомогою “живих роботів” – зомбі, про боротьбу з ним радянської та румунської прогресивної молоді, що завершується поразкою Гальванеску. Продовження пригод героїв першого роману вже на радянській території, де вчені роблять спробу повернути людину зі стану зомбі до звичайного, описано у романі “Що було потім” (1934). Між ними було видано роман “Ще одна прекрасна катастрофа” (1932), де автор змалював крах спроби індійського вченого запровадити в умовах капіталістичного суспільства “соціальну медицину”, яка змогла б поєднати фантастичні досягнення науки (відкриття цілющих властивостей кольорових випромінювань) з поліпшенням добробуту простих людей.

Трилогія сподобалася читачам і кілька разів перевидавалася. Сьогодні можна з жалем констатувати надмірну прокомуністичну заангажованість усіх цих творів, яка робить практично неможливим їхнє серйозне сприйняття сучасним читачем. Проте навіть із таким недоліком роман “Господарство доктора Гальванеску” читається як найкращий зразок гостросюжетної фантастично-пригодницької літератури.

У 1932 р. Ю. Смолич видав ще одну науково-фантастичну книгу – роман “Четверта причина”. З ним трапився курйоз: редактор книги взяв із неї один розділ для іншого видання – альманаху, але... забув його потім покласти назад, у рукопис. Роман так і видали без цього розділу, який був основним, бо в ньому розкривалася таємниця технічного винаходу, про який ішлося в романі, і без нього розповідь виходила просто безглуздою. Таким чином роман було скомпрометовано, і автор його навіть не перевидавав.

Публікації в періодиці:

– Смолич Ю. Господарство доктора Гальванеску: роман // Універсальний журнал (“УЖ”). – 1928. – № 1–12.

Окремі видання:

– Смолич Ю. К. Господарство доктора Гальванеску. – Харків: Книгоспілка, 1929. – 170 с.

– Смолич Ю. К. Четверта причина. – Харків; Київ: Література і мистецтво, 1932.

– Смолич Ю. К. Ще одна прекрасна катастрофа. – Харків; Київ: Література і мистецтво, 1932.

– Смолич Ю. К. Що було потім. – Харків; Одеса: Дитвидав, 1934.

– Смолич Ю. К. Прекрасні катастрофи. – Київ: Держлітвидав, 1935.

– Смолич Ю. К. Прекрасні катастрофи. – Київ: Видавництво ЦК ЛКСМУ “Молодь”, 1957. – 448 с. – (Бібліотека пригод та наукової фантастики). – 8 крб. 55 коп. – 30 000 пр.

– Смолич Ю. К. Прекрасні катастрофи. – Київ: Радянський письменник, 1965. – 412 с.

– Смолич Ю. К. Твори в 6 т. – Т. 6. Прекрасні катастрофи. Розмова з читачем. Я вибираю літературу. – Київ: Дніпро, 1973. – 766 с.

– Смолич Ю. К. Твори у 8 т. – Т. 2. Театр невідомого актора. Прекрасні катастрофи. – Київ: Дніпро, 1984. – 592 с.

Микола ТРУБЛАЇНИ

(Микола Петрович ТРУБЛАЄВСЬКИЙ, 12.04.1907–5.10.1941)

Український письменник і журналіст. Народився в с. Ольшанка Ольгопольського району Подільської губернії (нині Крижопільський район Вінницької області). Від 1915 р. навчався у Немирівській гімназії, у 1920 р. зробив невдалу спробу втекти на фронт. Повернувшись додому, зайнявся самоосвітою і брав активну участь у суспільно-політичному житті свого та сусідніх сіл. Тоді ж почав займатися літературою, став сількором вінницької газети “Червоний край”, писав статті й нариси для республіканської газети “Вісті”. За завданням редакції їздив у відрядження на Далекий Схід, потім брав участь у кількох арктичних експедиціях. У середині 1930-х рр. створив та очолив клуб юних дослідників Арктики при Харківському палаці піонерів, а трохи пізніше – клуб юних дослідників підводних глибин.

Друкуватися М. Трублаїні почав у 1924 р., входив до харківської літературної групи “Молодняк”. У 1931 р. вийшла його перша книжка – “В Арктику через тропіки”. У 1928–1935 рр. М. Трублаїні переважно публікував розповіді й нариси з так званого “Північного циклу”, у 1935 р. вийшла пригодницька повість “Лахтак”, потім повісті “Мандрівники”, “Шхуна “Колумб” та інші. Твори письменника вивчали у середніх школах України і всього СРСР.

Після початку війни М. Трублаїні наполегливо домагався відправлення на фронт, і у вересні 1941 р. виїхав у район бойових дій як військовий кореспондент прифронтової газети. 4 жовтня під час нальоту ворожої авіації він був смертельно поранений і через день помер. Похований біля залізничного насипу поблизу містечка Ровеньки на Донбасі.

Кілька оповідань М. Трублаїні, створені внаслідок його захоплення авіацією, можна зарахувати до фантастики. У 1939 р. письменник опублікував свою фантастичну повість “56-я паралель”, але вона не задовольнила автора, він її повністю переробив, і в підсумку вийшов роман “Глибинний шлях” (1941). Ідея твору полягала в тому, що геніальний школяр запропонував маститим ученим оригінальну ідею підземного тунелю, який би з’єднав Москву й Владивосток: прорити в товщі землі ідеально пряму хорду до її поверхні, що дасть змогу поїзду, дотримуючись законів гравітації, першу половину шляху мчатися під ухил з наростаючою швидкістю, а другу половину підніматися вгору. Події в романі – це сплав перетворення наукової ідеї на реальність та розвитку любовних почуттів одного з героїв за обов’язковою для тогочасної популярної літератури наявності шпигуна якоїсь капіталістичної країни. Але, зрештою, диверсанта викрито, тунель побудовано, і по ньому зі швидкістю в 1300 км/год понеслися перші поїзди. Слід зазначити, що ідею глибинного тунелю фантасти згодом використо-

ували неодноразово. Наприклад, у романі Ф. Пола і Дж. Уільямсона “Рифи в космосі”, де вся Земля вже порита такими тунелями-хордами, по яких у безповітряному просторі з космічною швидкістю несуться в різні кінці планети субпоїзди.

Першу частину “Глибинного шляху” у 1941 р. опублікував харківський “Літературний журнал”, а окремою книжкою роман вийшов уже після смерті письменника, у 1948 р. і згодом неодноразово перевидавався.

Публікації в періодиці:

– Трублаїні М. 56-га паралель: науково-фантастична повість // Знання та праця. – 1939.

– Трублаїні М. Глибинний шлях: науково-фантастичний роман // Літературний журнал. – 1941.

Окремі видання:

– Трублаїні М. П. Глибинний шлях. – Харків: Книжково-газетне видавництво, 1948. – 640 с. – 20 000 пр.

– Трублаїні М. П. Твори в 4-х т. – Т. 3. Глибинний шлях. – Київ: Молодь, 1956. – 577 с. – 12 крб. – 15 000 пр.

– Трублаїні М. П. Глибинний шлях. – Київ: Молодь, 1956. – 330 с. – (Бібліотека пригод та наукової фантастики). – 7 крб. 85 коп. – 30 000 пр.

– Трублаїні М. П. Глибинний шлях. – Київ: Молодь, 1957. – 330 с. – (Бібліотека пригод та наукової фантастики). – 7 крб. 85 коп. – 30 000 пр.

– Трублаїні М. П. Глибинний шлях. – Київ: Веселка, 1966. – 500 с. – (У світі пригод). – 68 коп. – 75 000 пр.

– Трублаїні М. П. Глибинний шлях. – Київ: Молодь, 1970. – 328 с. – (Компас). – 70 коп. – 30 000 пр.

– Трублаїні М. П. Глибинний шлях. – Київ: Веселка, 1988. – 332 с.

У 1920–1930-х рр. розпочали літературну діяльність іще кілька українських письменників, які віддали свою данину жанру фантастики: Юрій Яновський (роман “Майстер корабля”⁴, 1928), Іван Ковтун (роман “Азіатський аероліт”, 1931⁵), полтавська письменниця Марія Романівська, автор науково-фантастичних повістей “Загнuzдані хмари” (1936) та “Шахти в небі”⁶ (1940). У ті ж роки Володимир Владко опублікував свої найвідоміші науково-фантастичні романи “Аргонавти Всесвіту” (1935), “Нашадки скіфів” (1939) та інші твори.

Неординарною постаттю 1930–1940-х рр. був Мирослав Капій – український письменник, перекладач, педагог, фольклорист, історик (псевдоніми – Юрій Луговий, Лугович Юрій та М. К.). Він народився 5 травня 1888 р. в селі Коцюбинці (нині – Гусятинського району Тернопільської області). Закінчив Тернопільську гімназію, відділення україністики й германістики філософського факультету Львівського університету (1914). Викладав у Тереховлянській державній гімназії, деякий час працював викладачем німецької та французької мов у гімназії Лежайська Жешувського воєвод-

⁴ Останнє видання: Яновський Ю. І. *Майстер корабля. Вершини*. – Донецьк: БАО, 2008. – 352 с.

⁵ Ковтун І. Д. *Азіатський аероліт*. – Харків; Київ: Молодий більшовик, 1931. – 152 с.

⁶ Останнє видання: Романівська М. М. *Загнuzдані хмари*. – Київ: Молодь, 1958. – 308 с. – (Бібліотека пригод та наукової фантастики).

ства, у торговельній школі в Ярославі. Помер Мирослав Капій 24 березня 1949 р. в м. Косові Івано-Франківської області, де жив останні чотири роки після закінчення війни.

Скарбницю української фантастики збагатили його науково-фантастичні повісті “В країні блакитних орхідей”⁷ (1932), “Із-під срібного Сяну” (1937) та збірка “Неймовірні оповідання” (1939). Повість “В країні блакитних орхідей” – про першу експедицію землян на планету Марс, у ній чимало наукових здогадів, прогнозів, передбачень.

Так починалося становлення української фантастики, яка невдовзі дала вітчизняній літературі такі славні імена, як уже згаданий Володимир Владко, Микола Дашків, Василь Бережний та Олесь Бердник.

Підсумовуючи довоєнний період української фантастики, можна сказати, що для її представників творення літератури фантастичного жанру не було “справою життя”, а лише “доважком”, здебільшого доволі скромним, до основних, “серйозних” творів. Проте їхня спадщина стала міцним літературним фундаментом для фантастів наступного покоління.

УКРАЇНЬСЬКА ФАНТАСТИКА ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Останні роки довоєнного та весь післявоєнний період в українській фантастиці (як і в усій радянській літературі цього жанру) минули під знаком панування науково-технологічного напрямку. На перший план виходили наукові розробки, технічні винаходи, величезні фантастичні будівництва, грандіозні проекти підкорення природи тощо. Деякі письменники почали писати виключно фантастику, повністю виправдовуючи цим звання фантастів. З одного боку, фантастична література стала швидко розвиватися, однак, з іншого боку, на перешкоді цьому стояли жорсткі ідеологічні рамки та суворі чиновницькі заборони, порушення яких за умов тоталітаризму було неможливим. Радянська література могла розвиватися лише на міцному марксистсько-ленінському підґрунті та у правильному, комуністичному напрямі.

Одну з найвизначніших постатей української фантастики цього часу – Володимира Владка – можна віднести до фантастів післявоєнного періоду досить умовно. Його найвідоміші науково-фантастичні романи “Аргонавти Всесвіту”, “Нашадки скіфів”, “Сивий капітан” та багато інших творів було написано ще до війни. Однак письменник і в повоєнні роки продовжував активно працювати, а також суттєво переробив та доповнив чимало виданих раніше книжок, тому така періодизація його літературної діяльності виглядає цілком природною.

Володимир ВЛАДКО

(Володимир Миколайович ЄРЕМЧЕНКО, 8.01.1901–21.04.1974)

Український радянський письменник-фантаст, журналіст і театральний критик. Народився у Петербурзі в родині службовця. Закінчив реальне училище, а потім Воронежський інститут народної освіти. Після закінчення навчання працював у Ленінграді, потім у Воронежі. З дитинства майбутній письменник мріяв стати інженером і

⁷ Є сучасне видання: Капій М. *Країна блакитних орхідей*. – Івано-Франківськ, 2006. – 160 с.

винахідником, але, рано залишившись без батька, почав заробляти на хліб працюю в газетах і журналах, виступав з фейлетонами, нарисами й рецензіями, чимало поїздив по країні, а після війни бував і за кордоном. Вільно володів англійською й латинською мовами.

Перші публікації Володимира Єремченка – вірші, фейлетони, рецензії – припадають на 1917 рік. Як журналіст він публікував нариси про досягнення перших п'ятирічок, видав книгу дорожніх нотаток. У роки війни В. Владко працював політичним коментатором української радіостанції імені Тараса Шевченка в Саратові, спеціальним кореспондентом Радінформбюро, власним кореспондентом газети “Правда” у Харківській області. Потім був начальником Головного комітету контролю за репертуаром УРСР, завідував українським відділенням “Литературной газети”.

Як фантаст В. Владко дебютував повістю “Ідуть роботарі”, яку 1929 р. відзначили премією на Всеукраїнському конкурсі. У 1935 р. письменник опублікував роман “Аргонавти Всесвіту” про політ радянського космічного корабля на Венеру – перший в українській літературі великий твір про політ на інші планети. Роман традиційний для фантастики 30-х років з її пафосом підкорення природи й героїкою видобування сировини для промисловості. “Аргонавти Всесвіту” відразу підкорили читача і стали знаменитими. Твір ідеально відповідав усім класичним вимогам: головний герой був розумним і благородним; сюжет розгортався напружено й захопливо; текст був достатньо образним і читався легко; головна ідея твору кликала читача до високої, благородної мети.

У 1939 р. було опубліковано роман “Нашадки скіфів” – науково-фантастичний твір про таємничий загублений під землею світ, де збереглося одне зі скіфських племен. Під враженням громадянської війни в Іспанії В. Владко написав роман “Сивий капітан”, який було опубліковано у скороченому вигляді 1941 р. в журналі “Піонерія”. Нещодавно винайдена і доволі популярна надалі ідея силового поля реалізована тут у невразливому всюдиході – “Люцифері”, творець якого використовує його в боротьбі проти фашистів, що захопили владу в країні Іберії. Рукопис роману, підготований до книжкової публікації у видавництві “Дитвидав”, було втрачено разом із набором і версткою на початку війни в Одесі.

Лише через кільканадцять років В. Владко повернувся до свого улюбленого жанру і в 1956 р. опублікував новий, перероблений варіант роману “Аргонавти Всесвіту”^{*}. Через два роки письменник дав друге життя “Сивому капітанові”, відновивши його за журнальною публікацією та ґрунтовно переробивши; 1963 р. створив відому повість “Фіолетова загибель”; у 1967 р. завершив роман “Залізний бунт” – перероблений варіант повісті “Ідуть роботарі”; писав та видавав фантастичні оповідання.

Критики називали В. Владка “українським Жюлем Верном”. Він був удостоєний вищої нагороди за творчість “Золотий Космонавт”, яку присудило Міжнародне журі з'їзду письменників-фантастів у Познані. Його твори перекладено білоруською, болгарською, угорською, литовською, німецькою, сербською, чеською та японською мовами. Помер один із найвизначніших українських фантастів 21 квітня 1974 р. у Києві.

^{*} Після виходу в 1957 р. у Москві російського перекладу роману “Аргонавти Всесвіту” двос нікому тоді ще не відомих братів, астрофізик та перекладач з японської, прочитавши книжку, суворо її розкритикували. У відповідь хтось зауважив: “Критикувати всі можуть, а ви спробуйте написати краще”. Через рік з'явилася повість “Країна багряних хмар” – перший спільний твір братів Стругацьких.

Публікації в періодиці:

- Владко В. Ракетоплан С-218: оповідання // Знання та праця. – 1930.
- Владко В. Мертва вода: оповідання // Піонерія. – 1935.
- Владко В. Сивий Капітан: роман // Піонерія. – 1941. – №№ 1–9.
- Владко В. Двійники Стюпи Лознікова: оповідання // Знання та праця. – 1963. – № 9. – С. 20–24.
- Владко В. Фіолетова загибель: науково-фантастична повість // Прапор. – 1965. – № 1. – С. 81–102; № 2. – С. 74–99; № 3. – С. 15–51.
- Владко В. Таємниця його супутників: оповідання // Наука і життя. – 1966. – № 3. – С. 49–53.
- Владко В. Камінь з планети Тау: оповідання // Дніпро. – 2009. – № 8. – С. 45–48.

Публікації у збірниках:

- Владко В. Блискавка в полоні: оповідання // Червоні квіти. – 1930.
- Владко В. Мати всіх квітів і всього живого: оповідання // Українська радянська новела. – Київ, 1948.
- Владко В. Блискавка в полоні: оповідання // Під сонцем Батьківщини. – Київ, 1951.
- Владко В. Камінь з планети Тау: науково-фантастичне оповідання // З далеких планет. – Київ: Дитвидав, 1963. – С. 159–168.
- Владко В. Двійники Стюпи Лознікова: науково-фантастичне оповідання // З далеких планет. – Київ: Дитвидав, 1963. – С. 3–34.
- Владко В. Чудодійний поляризатор: оповідання // Знак зодіака. – Київ: Веселка, 1965. – С. 18–24.
- Владко В. Мати всіх квітів і всього живого: оповідання // Українське радянське оповідання. – Київ: Дніпро, 1975. – Вип. 2. – С. 83–101.

Зібрання творів:

- Владко В. М. Твори в п'яти томах. – Київ: Молодь, 1970–1971. – 28 500 пр.
- Т. 1. Аргонавти Всесвіту. – 1970. – 408 с. – 98 коп.;
- Т. 2. Нащадки скіфів. – 1970. – 382 с. – 93 коп.;
- Т. 3. Сивий капітан. – 1971. – 344 с. – 1 крб. 4 коп.;
- Т. 4. Фіолетова загибель. Залізний бунт. – 1971. – 448 с. – 1 крб. 14 коп.;
- Т. 5. Чудесний генератор. Оповідання. – 1971. – 360 с. – 98 коп.
- Владко В. М. Твори в двох томах. – Київ: Веселка, 1980. – (Бібліотечна серія). – 50 000 пр.
- Т. 1. Нащадки скіфів. – 576 с. – 75 коп.;
- Т. 2. Сивий капітан. – 528 с. – 75 коп.

Окремі видання:

- Владко В. М. Ідуть роботарі. – Одеса; Харків: Молодий більшовик, 1931. – 200 с. – (Повісті та романи для дітей; № 8–9). – 60 коп. – 40 000 пр.
- Владко В. М. Аргонавти Всесвіту. – Харків; Одеса: Держлітвидав, 1935. – 224 с. – 1 крб. 80 коп. – 20 000 пр.
- Владко В. М. Чудесний генератор. – Харків; Київ: Державне Науково-Технічне Видавництво України, 1935. – 214 с. – 15 000 пр.

- Владко В. М. Аргонавти Всесвіту. – Харків; Одеса: Держлітвидав, 1936. – 224 с. – 10 000 пр.
- Владко В. М. Ідуть роботарі! – 3-тє вид. – Одеса; Харків: Молодий більшовик, 1936. – [Друге видання вийшло у 1934 р. у Мінську в перекладі білоруською мовою].
- Владко В. М. Дванадцять оповідань. – Харків; Одеса: Дитвидав, 1936. – 228 с. – 1 крб. 80 коп. – 20 000 пр.
- Владко В. М. Чудесний генератор. – 2-ге вид., виправлене. – Харків; Одеса: Дитвидав, 1936. – 192 с. – 1 крб. 50 коп. – 15 000 пр.
- Владко В. М. Аргонавти Всесвіту. – Одеса: Дитвидав, 1938. – 308 с. – 3 крб. 50 коп. – 11 000 пр.
- Владко В. М. Нашадки скіфів. – Одеса: Дитвидав, 1939. – 310 с. – 2 крб. 50 коп. – 10 000 пр.
- Владко В. М. Аргонавти Всесвіту. – 3-тє вид. – Київ: Молодь, 1947. – 272 с. – 12 крб. – 20 000 пр.
- Владко В. М. Аргонавти Всесвіту. Нашадки скіфів. – Київ: Радянський письменник, 1952. – 502 с. – 30 000 пр.
- Владко В. М. Аргонавти Всесвіту. – Київ: Молодь, 1956. – 436 с. – (Бібліотека пригод та наукової фантастики). – 8 крб. 35 коп. – 30 000 пр.
- Владко В. М. Аргонавти Всесвіту. – Київ: Молодь, 1958. – 434 с. – (Бібліотека пригод та наукової фантастики). – 8 крб. 35 коп. – 30 000 пр.
- Владко В. М. Нашадки скіфів. – Київ: Дитвидав, 1958. – 396 с. – 8 крб. 10 коп. – 45 000 пр.
- Владко В. М. Сивий капітан. – Київ: Молодь, 1959. – 368 с. – (Бібліотечка пригод та наукової фантастики). – 7 крб. 60 коп. – 65 000 пр.
- Владко В. М. Аргонавти Всесвіту. – Київ: Дитвидав, 1961. – 740 с. – (У світі пригод). – 81 коп. – 50 000 пр.
- Владко В. М. Чарівні оповідання. – Київ: Дитвидав, 1962. – 88 с. – 27 коп. – 65 000 пр.
- Владко В. М. Нашадки скіфів. – Київ: Дитвидав, 1962. – 576 с. – (У світі пригод). – 73 коп. – 50 000 пр.
- Владко В. М. Позичений час. – Київ: Дитвидав, 1963. – 112 с. – 21 коп. – 65 000 пр.
- Владко В. М. Сивий капітан. – Київ: Дитвидав, 1964. – 696 с. – (У світі пригод). – 65 коп. – 65 000 пр.
- Владко В. М. Фіолетова загибель. – Київ: Молодь, 1965. – 196 с. – (Компас). – 47 коп. – 45 000 пр.
- Владко В. М. Сивий Капітан. Фіолетова загибель. – Київ: Дніпро, 1967. – 512 с. – 1 крб. 03 коп. – 50 000 пр.
- Владко В. М. Залізний бунт. – Київ: Веселка, 1967. – 404 с. – (У світі пригод). – 52 коп. – 50 000 пр.
- Владко В. М. Сивий капітан. – Київ: Веселка, 1974. – 528 с. – (Пригоди. Фантастика). – 68 коп. – 65 000 пр.
- Владко В. М. Аргонавти Всесвіту. – Київ: Веселка, 1975. – 592 с. – (Пригоди. Фантастика). – 50 000 пр.
- Владко В. М. Сивий Капітан; Аргонавти Всесвіту. – Київ: Веселка, 1990. – 688 с. – 2 крб. – 200 000 пр.

Інший видатний український фантаст післявоєнного періоду – Василь Бережний – на відміну від В. Владка розпочав серйозну літературну діяльність вже справді після війни, хоча своє перше науково-фантастичне оповідання “Планета житиме” він написав ще в середині 1930-х рр. Трудова біографія В. Бережного розпочиналася подібно до його старшого колеги: спочатку він був журналістом, писав статті, документальні нариси, потім – оповідання та повісті про трудові будні радянських людей, і лише згодом став працювати у жанрі наукової фантастики, де досягнув найбільших успіхів як письменник і завоював любов та визнання читачів.

Василь Павлович БЕРЕЖНИЙ
(26.06.1918–19.03.1988)

Відомий український письменник, журналіст і перекладач. Народився у чернігівському селі Бахмач, від якого взяло назву однойменне містечко, розташоване поруч. Після закінчення загальноосвітньої школи вступив до Українського технікуму журналістики в Харкові. Закінчивши його 1937 р., майбутній письменник працював у редакціях газет “Прапор комуні” у Бахмачі та “Молодий комунар” у Чернігові. Проходячи військову службу в танкових військах, зустрів війну, був поранений, потім знову воював. Після демобілізації переїхав до Києва і повернувся до журналістської роботи – працював у редакціях газети “Молодь України”, журналів “Дніпро”, “Вітчизна”, “Україна”. У 1948 р. з’явилася його перша збірка документальних нарисів “За кермом”. В. Бережний активніше долучився до літературної роботи: виступав із критичними рецензіями і статтями, писав нариси та оповідання, а згодом взявся і за повісті та дитячі твори.

Але найповніше розкритися як письменнику і з роками досягти успіху В. Бережному вдалося саме у жанрі наукової фантастики. Саме у другій половині 1950-х рр. після довгої “смути застою” воєнного та повоєнного часів розпочався другий сплеск у розвитку фантастичної літератури, причому не лише у Радянському Союзі та Україні, але й в усьому світі. Вже першу науково-фантастичну повість В. Бережного “У зоряні світи” видавництво “Молодь” надрукувало у 1956 р. накладом 65 тисяч примірників, а всього через два роки, у 1958 р., перевидало її накладом у 100 тисяч. Повість написано у класичному для фантастики 1930–1950-х рр. стилі і присвячено польоту радянської ракети на Місяць та його дослідженню, яке відбувається у гострому суперництві з американцями.

У 1965 р. вийшла повість “Істина поруч”, герої якої, радянський космонавт, потрапляє на Венеру і зустрічається зі своєрідною місцевою цивілізацією. У повісті “Археоскрипт” (1970) ідеться про контакти з нащадками прадавніх земних цивілізацій, які після ядерної війни знайшли прихисток на планеті в сузір’ї Ліри і прилетіли на Землю за залишеним тут сховищем знань – Археоскриптом. У повісті “Під крижаним щитом” (1971) Земля виявляється гігантським космічним кораблем з кермовою рубкою під багатокілометровим крижаним щитом у районі магнітного полюса Землі. Загалом із-під пера письменника вийшло півтора десятка науково-фантастичних повістей, а також понад півсотні оповідань, які були об’єднані в десяток збірників. Твори В. Бережного переклали багатьма іноземними мовами: англійською, угорською, іспанською, латиською, молдавською, польською, російською, словацькою, французькою.

До кінця життя В. Бережний мешкав у Києві, чимало їздив по Радянському Союзу та інших країнах, зустрічався з читачами, відвідував засідання клубів шанувальників фантастики. Був учасником Першого Всесвітнього симпозиуму письменників-фантастів у Токіо в 1970 р. Отримані враження стали безпосереднім поштовхом до написання повісті “Сакура” (1971), а також, дещо пізніше, – повісті “Космічний Гольфстрім” (1978). Помер 19 березня 1988 р. в Києві.

Публікації в періодиці:

- Бережний В. Голуба планета: уривки з повісті // Знання та праця. – 1960. – № 3. – С. 24–27; № 4. – С. 21–24.
- Бережний В. Мандрівка у майбутнє: науково-фантастичне оповідання // Піонерія. – 1960. – № 12. – С. 20–24.
- Бережний В. Голуба планета: повість // Наука і життя. – 1961. – № 1. – С. 48–52; № 2. – С. 48–52; № 3. – С. 51–56; – № 4. – С. 55–59; № 5. – С. 61–63; № 6. – С. 58–62.
- Бережний В. Таємнича статуя: оповідання // Знання та праця. – 1962. – № 4. – С. 29–30.
- Бережний В. Формула життя: оповідання // Знання та праця. – 1964. – № 1. – С. 24–27.
- Бережний В. Спалах у небі: фантастичне оповідання // Україна. – 1966. – № 7. – С. 1, 8.
- Бережний В. Історія, розказана в зоопарку: фрагмент фантастичної повісті // Україна. – 1969. – № 20. – С. 14–16.
- Бережний В. Під крижаним щитом: фантастична повість // Прапор. – 1971. – № 3. – С. 69–102.
- Бережний В. Сакура: оповідання // Наука і суспільство. – 1971. – № 9. – С. 30–35.
- Бережний В. Материн голос: оповідання // Дніпро. – 1974. – № 8. – С. 88–89.
- Бережний В. Сонячна сага: оповідання // Дніпро. – 1975. – № 6. – С. 94–101.
- Бережний В. Доля “Оракула”: оповідання // Дніпро. – 1976. – № 12. – С. 96–104.
- Бережний В. Міжпланетний смерч: оповідання // Наука і суспільство. – 1978. – № 6. – С. 53–55.
- Бережний В. Космічний Гольфстрім: науково-фантастична повість // Дніпро. – 1980. – № 2. – С. 116–129; № 3. – С. 100–116; № 4. – С. 109–120; № 5. – С. 104–123.
- Бережний В. Ното повус: оповідання // Дніпро. – 1979. – № 5. – С. 132–141.
- Бережний В. Архітектурна фантазія: науково-фантастична повість // Дніпро. – 1981. – № 9. – С. 112–130.
- Бережний В. До Золотого Сонця: науково-фантастична повість // Дніпро. – 1983. – № 1. – С. 102–117.
- Бережний В. Лабіринт: науково-фантастична повість // Дніпро. – 1984. – № 1. – С. 104–119.
- Бережний В. Формула космосу: науково-фантастичне оповідання // Україна. – 1984. – № 13. – С. 10–11.
- Бережний В. Людина-маятник: оповідання // Дніпро. – 1986. – № 4. – С. 93–103.
- Бережний В. На плесах вічності: науково-фантастична новела // Україна. – 1987. – № 48. – С. 10–11; № 49. – С. 16–17.

Публікації у збірниках:

- Бережний В. Тасмнича статуя: науково-фантастичне оповідання // 3 далеких планет. – Київ: Дитвидав, 1963. – С. 169–178.
- Бережний В. Останній рейс “Бурана”: науково-фантастичне оповідання // 3 далеких планет. – Київ: Дитвидав, 1963. – С. 96–112.
- Бережний В. Останній шанс: науково-фантастичне оповідання // Позивні Альфи Лебеда. – Київ: Веселка, 1966. – С. 20–36.
- Бережний В. Апарат інженера Соколоки: науково-фантастичне оповідання // Позивні Альфи Лебеда. – Київ: Веселка, 1966. – С. 82–97.
- Бережний В. Експедиція в природу: оповідання // Зустріч з тайфуном. – Київ: Веселка, 1968. – С. 119–123.
- Бережний В. Сакура: оповідання // Еліксир життя. – Київ: Веселка, 1972. – С. 103–130.
- Бережний В. Феномен ноосфери: оповідання // Еліксир життя. – Київ: Веселка, 1972. – С. 5–12.
- Бережний В. Материн голос: оповідання // Зорепади. – Київ: Веселка, 1975. – С. 46–50.
- Бережний В. Тасмниця дому вічності: оповідання // Зорепади. – Київ: Веселка, 1975. – С. 134–146.
- Бережний В. Міжпланетний смерч: оповідання // Сучасне фантастичне оповідання. – Київ: Молодь, 1990. – С. 20–26.

Зібрання творів:

- Бережний В. П. Вибрані твори. – Київ: Дніпро, 1988. – 528 с. – 2 крб. 20 коп. – 65 000 пр.

Окремі видання:

- Бережний В. П. В зоряні світи. – Київ: Молодь, 1956. – 144 с. – (Бібліотека пригод та наукової фантастики). – 3 крб. 30 коп. – 65 000 пр.
- Бережний В. П. В зоряні світи. – Київ: Молодь, 1958. – 152 с. – (Бібліотека пригод та наукової фантастики). – 3 крб. 95 коп. – 100 000 пр.
- Бережний В. П. Оаза в льодах. – Київ: Дитвидав, 1960. – 85 с. – 21 коп. – 28 000 пр.
- Бережний В. П. В небі – Земля. – Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1962. – 240 с. – 53 коп. – 65 000 прим.
- Бережний В. П. Дем’яно Дерев’яно, або Пригоди електронного хлопчика. – Київ: Дитвидав, 1963. – 80 с. – 11 коп. – 65 000 пр.
- Бережний В. П. Істина поруч. – Київ: Радянський письменник, 1965. – 160 с. – 28 коп. – 65 000 пр.
- Бережний В. П. Дем’яно Дерев’яно, або Пригоди електронного хлопчика. – Київ: Веселка, 1968. – 92 с. – 22 коп. – 50 000 пр.
- Бережний В. П. У промінні двох сонць. – Київ: Молодь, 1970. – 184 с. – (Компас). – 48 коп. – 30 000 пр.
- Бережний В. П. Під крижаним щитом. – Київ: Радянський письменник, 1971. – 168 с. – 40 коп. – 65 000 пр.
- Бережний В. П. Повітряна лінза. – Київ: Радянський письменник, 1975. – 224 с. – 45 коп. – 65 000 пр.

- Бережний В. П. Дем'яно Дерев'яно, або Пригоди електронного хлопчика. – Київ: Веселка, 1975. – 103 с. – 22 коп. – 30 000 пр.
- Бережний В. П. По спіралі часу. – Київ: Дніпро, 1978. – 384 с. – 1 крб. 50 коп. – 65 000 пр.
- Бережний В. П. Повернення “Галактики”. – Київ: Веселка, 1978. – 232 с. – (Пригоди. Фантастика). – 40 коп. – 50 000 пр.
- Бережний В. П. Космічний Гольфстрім. – Київ: Радянський письменник, 1980. – 224 с. – 90 коп. – 65 000 пр.
- Бережний В. П. По спіралі часу. – Київ: Дніпро, 1985. – 416 с. – 1 крб. 80 коп. – 100 000 пр.
- Бережний В. П. Лабіринт. – Київ: Радянський письменник, 1986. – 264 с. – 90 коп. – 115 000 пр.

Доля іншого відомого українського фантаста післявоєнного періоду – Миколи Дашкієва – загалом складалася у тому ж руслі, що й у Василя Бережного. Він прожив порівняно коротке життя, проте був визнаний та заслужено оцінений владою, і широкі кола читачів знали його як письменника-фантаста.

Микола Олександрович ДАШКІЄВ
(16.05.1921 – 23.02.1976)

Український письменник-фантаст, поет і перекладач. Народився в місті Краснокутську Харківської області. Після закінчення десятирічної школи вступив на геофізичний факультет Ленінградського університету, однак навчання перервала війна. У перші армійські призови М. Дашкієв не потрапив через свій жахливий зір (до мінус 8), і все ж від лютого 1943 до жовтня 1945 рр. він служив у лавах Червоної Армії, пройшов шлях від рядового бійця до командира відділення зв'язку, певний час навіть командував полком розвідки, маючи при цьому звання сержанта. Після війни продовжив навчання у Харківському педагогічному інституті, який закінчив у 1948 р. Фізик за освітою, учитель за фахом, він блискуче розумівся на радіотехніці й електроніці, кібернетиці й медицині, хімії та біології. Працював літконсультантом у Харківській опереті, наприкінці 1960-х рр. переїхав з родиною до Києва.

Публікуватися М. Дашкієв почав ще у 1943 р. як поет. У 1950 р. вийшов друком його перший науково-фантастичний роман “Торжество життя”^{*}, роботу над яким письменник продовжував майже до кінця свого життя, постійно переробляючи і доповнюючи книгу відповідно до нових знань у медицині. У творі йдеться про недалеке майбутнє, у якому вчені та медики намагаються розгадати причини найпідступнішої недуги ХХ ст. – раку. Роман не тільки пропагує нові досягнення і тенденції в мікробіології та медицині, але й розкриває тему людських стосунків як в інтимній сфері любові й дружби, так і між колегами по роботі, начальниками й підлеглими, старшими й молодшими.

У 1955 р. вийшла повість М. Дашкієва “Володар Всесвіту”, а ще через рік – повість “Зуби Дракона”. У творах ідеться про наукові розробки, що мають вплив на людську біологію, не обходиться при цьому без боротьби радянських людей із представниками ворожого західного світу. Повість “Зуби Дракона” було відзначено

^{*} Російською мовою. Українську версію роману опубліковано у 1952 р.

премією Республіканського конкурсу на кращу науково-фантастичну і пригодницьку книгу для дітей та юнацтва.

Через десять років письменник опублікував свій другий роман – “Загибель Уранії” (1960), який здобув особливу любов шанувальників пригодницької фантастики. Події цього гостросюжетного твору відбуваються на далекій планеті Пірейї, у якій легко впізнати наш земний світ. У ньому непримиренно протистоять одна одній дві наддержави – капіталістична Монія та Союз Комуністичних Держав. Все закінчується атомною війною, яка перетворе Пірейю у повільно вмираючу планету. Грізною пересторогою землянам звучать прощальні слова головного героя: “Люди Всесвіту, пам’ятайте трагічну історію Пірейї!”.

Загалом М. Дашкієв написав два фантастичні романи (третій, “Страчена пісня”, не належить до фантастичного жанру), чотири повісті та кілька десятків оповідань, більшість із яких було опубліковано у двох збірках – “Галатея” (1967) та “Право на ризик” (1974). У науково-фантастичних творах М. Дашкієва є ідеї, які навіть сьогодні гідні претендувати на роль передових здобутків науки (наприклад, портативний орієнтатор із роману “Загибель Уранії” мало чим відрізняється від сучасного GPS-навігатора). Твори письменника перекладено на багато мов світу, зокрема англійську, французьку, німецьку, китайську, японську, болгарську, угорську, корейську, монгольську, польську, чеську та інші.

Напружена праця (письменник працював 14–16 годин на добу) і важка хвороба підірвали здоров’я М. Дашкієва, і 23 лютого 1976 р. його не стало. Залишилися неописаними кілька оповідань, а також документальний роман “Страчена пісня” про видатного українського композитора XVIII ст. Максима Березовського.

Публікації в періодиці:

- Дашкієв М. Історія одного самогубства: оповідання // Україна. – 1965. – № 2. – С. 8–9.
- Дашкієв М. Довічні муки пекла: повість // Дніпро. – 1966. – № 9. – С. 59–74.
- Дашкієв М. З безодні минулого: повість // Дніпро. – 1969. – № 6. – С. 54–130; № 7. – С. 37–99.

Публікації у збірках:

- Дашкієв М. Мафусаїлів нащадок: оповідання // Знак зодіака. – Київ: Веселка, 1965. – С. 89–103.
- Дашкієв М. Міст через безодню: оповідання // Позивні Альфи Лебеда. – Київ: Веселка, 1966. – С. 5–19.
- Дашкієв М. “Галатея” (Зошит з мертвого зорельота): оповідання // Позивні Альфи Лебеда. – Київ: Веселка, 1966. – С. 160–176.
- Дашкієв М. Зустріч з тайфуном: оповідання // Зустріч з тайфуном. – Київ: Веселка, 1968. – С. 59–86.
- Дашкієв М. Еліксир життя: оповідання // Еліксир життя. – Київ: Веселка, 1972. – С. 177–192.
- Дашкієв М. Хай торжествує істина! Сповідь неповнолітнього злочинця: оповідання // Еліксир життя. – Київ: Веселка, 1972. – С. 238–263.
- Дашкієв М. Зорепади: оповідання // Зорепади. – Київ: Веселка, 1975. – С. 3–21.
- Дашкієв М. Неможливість існування: оповідання // Зорепади. – Київ: Веселка, 1975. – С. 147–180.

– Дашків М. Нашадок Мафусаїла: оповідання // Дивосвіт “Веселки”: Антологія літератури для дітей та юнацтва в 3-х т. – Київ: Веселка, 2005. – Т. 2. Українська література. – С. 483–488.

Зібрання творів:

– Дашків М. О. Твори в двох томах. – Київ: Веселка, 1981. – (Бібліотечна серія). 50 000 пр.

Т. 1. Торжество життя: роман. – 5-ге видання. – 544 с. – 70 коп.

Т. 2. Оповідання. – 308 с. – 45 коп.

Окремі видання:

– Дашків М. О. Торжество життя. – Київ: Радянський письменник, 1952. – 420 с. – 10 000 пр.

– Дашків М. О. “Володар Всесвіту”. – Київ: Молодь, 1955. – 176 с. – 5 крб. 25 коп. – 65 000 пр.

– Дашків М. О. Зуби дракона. – Київ: Видавництво ЦК ЛКСМУ “Молодь”, 1956. – 212 с. – (Бібліотека пригод та наукової фантастики). – 4 крб. 45 коп. – 30 000 пр.

– Дашків М. О. Зуби дракона. – Київ: Видавництво ЦК ЛКСМУ “Молодь”, 1957. – 212 с. – (Бібліотека пригод та наукової фантастики). – 6 крб. 15 коп. – 50 000 пр.

– Дашків М. О. Загибель Уранії. – Київ: Видавництво ЦК ЛКСМУ “Молодь”, 1960. – 356 с. – (Пригоди, подорожі, наукова фантастика). – 7 крб. – 15 000 пр.

– Дашків М. О. Торжество життя. – Київ: Молодь, 1966. – 372 с. – 79 коп. – 15 000 пр.

– Дашків М. О. “Галатея”. – Київ: Веселка, 1967. – 260 с. – (Наукова фантастика). – 36 коп. – 65 000 пр.

– Дашків М. О. Загибель Уранії. – Київ: Веселка, 1968. – 496 с. – (Наукова фантастика). – 64 коп. – 65 000 пр.

– Дашків М. О. Кришталеві дороги. – Київ: Веселка, 1970. – 372 с. – (Наукова фантастика). – 54 коп. – 30 000 пр.

– Дашків М. О. 3 безодні минулого. – Київ: Радянський письменник, 1970. – 260 с. – 56 коп. – 65 000 пр.

– Дашків М. О. Торжество життя. – Київ: Веселка, 1972. – 304 с. – 57 коп. – 30 000 пр.

– Дашків М. О. Право на ризик. – Київ: Веселка, 1974. – 352 с. – (Пригоди. Фантастика). – 48 коп. – 65 000 пр.

– Дашків М. О. Кришталеві дороги. – Київ: Веселка, 1976. – 372 с. – (Пригоди. Фантастика). – 51 коп. – 65 000 пр.

– Дашків М. О. Страчена пісня. 3 безодні минулого. – Київ: Дніпро, 1991. – 504 с. – 2 крб. 40 коп. – 15 000 пр.

Доли двох інших відомих українських фантастів післявоєнного періоду склалися по-різному. Микола Руденко довгий час залишався ідейним комуністом, лояльним до радянської системи, однак зрештою виступив проти неї, був репресований, а після звільнення змушений емігрувати. Проте вже настали нові часи, і письменник зміг повернутися на Батьківщину, ставши відомим для більшості співвітчизників як дисидент. Юрій Бедзик – єдиний представник цього періоду, який ще донедавна займався літературною діяльністю, причому останнім часом працював саме в жанрі фантастики, хоча здобув визнання та популярність як автор численних творів на військову тематику.

Микола Данилович РУДЕНКО
(19.12.1920 – 1.04.2004)

Відомий поет, письменник, філософ, правозахисник, засновник Української Гельсінської групи (УГГ). Народився в селі Юр'ївка на Луганщині. У вісім років через травму перестав бачити на ліве око. Пройшов через голод 1932–1933 рр. Воював, був важко поранений розривною кулею, яка роздробила кістки таза і хребта, однак зумів стати на ноги і навіть продовжити військову службу.

Писати вірші М. Руденко почав у дитинстві, був переможцем конкурсу і стипендіатом Наркомосвіти. Після виходу в 1947 р. збірки віршів “З походу” М. Руденка прийняли до Спілки письменників України. У 1947–1950 рр. він працював у редакції газети “Радянський селянин”, був відповідальним секретарем видавництва “Радянський письменник”, редактором журналу “Дніпро”, секретарем парткому Спілки письменників, членом Київського міськкому КПУ. До початку 1970-х рр. письменник видав чимало збірок поезії та прозових книжок. Здавалося б, усе складається якнайкраще, однак...

Уперше М. Руденко виступив проти існуючих порядків у 1949 р., відмовившись давати негативні характеристики на єврейських письменників – “космополітів”. На початку 1970-х колишній ідейний комуніст включився в роботу на захист прав людини, зокрема й національних. У квітні 1975 р. його заарештували за правозахисну діяльність, але амністували як учасника війни. Проте вже наступного року М. Руденко став співзасновником Української Гельсінської Групи. Невдовзі його заарештували і засудили на сім років таборів суворого режиму і п'ять років заслання. У 1981 р. заарештували і його дружину – Раїсу Руденко.

У грудні 1987 р. під тиском громадськості Руденків звільнили, після чого вони емігрували – спочатку до Німеччини, потім – до США. Микола Данилович працював на радіостанціях “Воля” і “Голос Америки”, очолював закордонне представництво Української Гельсінської Групи. На батьківщину подружжя змогло повернутися у вересні 1990 р.* М. Руденка реабілітували й відновили у громадянстві.

У фантастику М. Руденко прийшов досить зрілою людиною й відомим літератором. Усього з-під пера письменника вийшло п'ять фантастичних творів. У науково-фантастичному романі “Чарівний бумеранг” (1966) описано занепад цивілізації на розташованій між Марсом і Юпітером планеті Фаетон, де розвиток подій пішов проти законів природи й моралі. Деспотичний суспільний устрій зрештою спричиняє грандіозну катастрофу, внаслідок якої десята планета Сонячної системи перестає існувати. Романи “Син Сонця – Фаетон” (1989) і “Ковчег Всесвіту” (1991) розвивають тему розумного Всесвіту і духовної єдності як основи еволюції. Крім того, його перу належать повість “Народжений блискавкою” (1970) та роман “Сила Моносу” (1995), а також есе “Слідами космічної катастрофи” (1962), де вперше згадано про десятку планету Сонячної системи, вибух якої спричинив появу астероїдів.

Помер письменник у Києві 1 квітня 2004 р.

* На Батьківщині з письменником стався дивовижний випадок: 13 листопада 1990 р. він осліп і на праве око, але через півроку раптом відкрилося ліве око, яким М. Руденко не бачив більш як півстоліття.

Публікації в періодиці:

- Руденко М. Чарівний бумеранг: роман // Знання та праця. – 1966. – № 7. – С. 20–24; № 8. – С. 17–19; № 9. – С. 24–27; № 10. – С. 22–26.
- Руденко М. Народжений блискавкою: повість // Знання та праця. – 1971. – № 1. – С. 22–26; № 2. – С. 22–26; № 3. – С. 22–26; № 4. – С. 22–26.
- Руденко М. Ковчег Всесвіту: футурологічний роман // Наука – Фантастика. – 1991. – № 7–8. – С. 31–46; № 9. – С. 18–24; № 10. – С. 14–19; № 11; № 12.
- Руденко М. Сила Моносу: роман // Вітчизна. – 1995. – № 1–2. – С. 2–101.

Окремі видання:

- Руденко М. Д. Чарівний бумеранг. – Київ: Молодь, 1966. – 276 с. – 64 коп. – 30 000 прим.
- Руденко М. Д. Народжений блискавкою. – Київ: Веселка, 1971. – 216 с. – (Наукова фантастика). – 34 коп. – 30 000 прим.
- Руденко М. Д. Ковчег Всесвіту. – Київ: Веселка, 1995. – 208 с. – (Пригоди. Фантастика).
- Руденко М. Д. Син Сонця – Фаетон. – Тернопіль: Джура, 2002. – 340 с. – 5 000 прим.

Юрій Дмитрович БЕДЗИК
(25.11.1925–17.08.2008)

Український письменник і публіцист, автор численних творів про Другу світову війну. Народився у Харкові в родині письменника Дмитра Бедзика. Дитинство Юрія пройшло серед української літературної інтелігенції, що, власне, й визначило його життєвий і творчий шлях.

Юрій Бедзик – учасник війни, який пройшов фронтовими дорогами від Курська до Берліна, брав участь у форсуванні Дніпра, був контужений на Зеєловських висотах, визволяв Прагу. В 1949 р. закінчив дипломатичний факультет Київського університету імені Тараса Шевченка, а потім і аспірантуру. Деякий час працював за кордоном, потім перейшов на викладацьку роботу в Київський університет. Виступав у пресі зі статтями на міжнародні теми, працював у пресі, видавничій галузі і в кіно. Двадцять років (від 1978 до 1998 рр.) був головою Українського фонду миру.

Свій творчий шлях у літературі Ю. Бедзик почав з вірша, надрукованого в армійській газеті під час війни. Серйозно публікуватися почав у 1954 р., а перша книга – збірник оповідань “Поруч із тобою” – вийшла у 1956 р. Ю. Бедзик є автором понад 30 книг, написаних у різних жанрах, п’єс та кіносценаріїв. Серед його творчих здобутків – історичні, військово-патріотичні, фантастичні, пригодницькі й інші твори, перекладені на англійську, угорську, іспанську, латиську, молдавську, польську, російську, словацьку та французьку мови.

Перший фантастичний твір – гостросюжетну науково-фантастичну повість “Людина без серця” – Ю. Бедзик написав у співавторстві з Олесем Бердником у 1957 р. Видана через рік окремою книгою у київському видавництві “Дитвидав”, вона стала надзвичайно популярною серед українських читачів. Головна наукова проблематика книги полягала в описі майбутніх подій з пересадки людського серця. Це було справж-

нім науковим передбаченням, вперше у світі зробленим саме українською літературою. Минуло всього лише десятиліття, і у 1967 р. світовій медицині вдалося здійснити першу пересадку серця людині, яку виконав лікар із південноафриканського міста Кейптаун Крістіан Барнард.

У 1965 р. вийшла фантастична повість Ю. Бедзика “Над планетою – “Левіафан”, а ще через п’ять років – фантастично-пригодницький роман “Великий день інків” (1970), у якому описано дивовижні пригоди радянської наукової експедиції в одну з південноамериканських країн. Після цього письменник надовго полишив фантастичний жанр і повернувся до воєнної літератури. І лише 2002 р. з’явився його фантастичний роман “Любов, Президент і парадигма космосу”. Його головний герой, вийшовши 1945 р. на військовому катері у море із севастопольської бази, потрапляє у дивний туман і переноситься в наш час. У подіях, які відбуваються в романі, активну участь беруть вихідці з минулого, таємничі космічні сили, наші сучасники і, зокрема, неназваний (але впізнаваний) Президент України з дружиною Людмилою. Роман відразу здобув друге місце на конкурсі “Книжковий дивосвіт України” у категорії “Краще літературно-художнє видання”. Ще через рік вийшов “соціально-фантастичний” роман “Меч Торквемади”, у якому американський лікар – водночас полковник ЦРУ – нищить у джунглях Оріноко бази неонацистів, що винайшли квантову бомбу.

Ще донедавна Ю. Бедзик залишався єдиною “живою легендою” української фантастики з того славетного покоління. 19 серпня 2008 р., на 83-му році життя, після важкої хвороби письменник помер.

Публікації в періодиці:

– Бедзик Ю., Бердник О. Людина без серця: розділи з фантастичної повісті // Зміна. – 1957. – № 5. – С. 14–16; № 6. – С. 21–23; № 7. – С. 20–22; № 8. – С. 20–22. – [Під псевдонімом Григорій Волосожар].

– Бедзик Ю. Меч Торквемади: уривок з роману // Військо України. – 2004. – № 11–12. – С. 40–42.

Публікації у збірниках:

– Бедзик Ю., Бердник О. Людина без серця: фантастично-пригодницька повість // У світі пригод. – Київ: Державне видавництво дитячої літератури УРСР, 1957. – Вип. 1. – С. 59–170.

– Бедзик Ю., Бердник О. Людина без серця // Бердник О. Серце Всесвіту. – Київ: Тріада-А; ВД “Арон”, 2004. – С. 53–264.

Окремі видання:

– Бедзик Ю. Д. Людина без серця. – Київ: Дитвидав, 1958. – 232 с. – (У світі пригод). – 4 крб. 70 коп. – 100 000 прим.

– Бедзик Ю. Д. Вогонь на вершині Комо. – Київ: Дитвидав, 1960. – 232 с. – (У світі пригод). – 41 000 пр.

– Бедзик Ю. Д. Над планетою – “Левіафан”. – Київ: Радянський письменник, 1965. – 244 с. – 57 коп. – 65 000 прим.

– Бедзик Ю. Д. Великий день інків. – Київ: Веселка, 1970. – 360 с. – (Наукова фантастика). – 48 коп. – 30 000 пр.

- Бедзик Ю. Д. Великий день інків. – Київ: Веселка, 1975. – 344 с. – (Пригоди. Фантастика). – 48 коп. – 30 000 пр.
- Бедзик Ю. Д. Великий день інків. – Вид. 2-ге, доп. – Київ: Веселка, 1989. – 288 с. – 50 000 пр.
- Бедзик Ю. Д. Любов, Президент і парадигма космосу. – Київ: Астарта, 2002. – 400 с. – 5 000 пр.
- Бедзик Ю. Д. Меч Торквемади. – Київ: ТОВ “ЮГ”, 2003. – 312 с.

ФАНТАСТИКА ОЛЕСЯ БЕРДНИКА

Видатною фігурою української фантастики не лише повоєнного періоду, але й “усіх часів” загалом, родоначальником жанру фантастичної феєрії, провідником Української Духовної Республіки, духовних республік народів землі та Зоряного Братства людей, творцем світлих і радісних фантастичних світів був, є і залишиться Олесь Бердник. Доля – чи, точніше, радянська дійсність, ласкава до лоляльних мрійників, але сувора до правдолюбних, – то підносила його на вершини слави і благополуччя, то кидала на дно забуття і нестатків, у в’язниці й табори. Олесь Бердник – це знакова постать української фантастики.

Олесь Павлович БЕРДНИК ***(27.11.1926–18.03.2003)***

Український письменник і поет, художник та музикант, публіцист і громадський діяч. Народився у селі Вавилово Снігурівського району Херсонської області (нині – Миколаївської). У 1930 р. сім’я Бердників переїхала до родового села Кийлів Бориспільського району. Там же родина пережила Голодомор 1932–1933 рр. Під час війни, будучи школярем, Олесь пережив німецьку окупацію, а 1944 р. добровольцем пішов на фронт, був поранений. Після війни екстерном закінчив середню школу, вступив до театральної студії при театрі імені Івана Франка у Києві, працював актором. Але у 1949 р., після критичного виступу на відкритих партійних зборах, спрямованого проти розправи над “космополітами”, його заарештували і засудили на десять років за “антиреволюційну агітацію і пропаганду”. У 1953 р. він намагався втекти, але отримав ще десять років ув’язнення.

У 1955 р. Олесь Бердника звільнили за амністією. А вже у 1957 р. було надруковано його першу книжку – збірку фантастичних повістей та оповідань “Поza часом і простором”, писати які він почав ще у в’язниці. Наступного року молодий письменник став членом Спілки письменників України. Після цього його романи і повісті виходили друком один за одним, він став популярним серед українських читачів. Його романи, які автор називав феєріями, було написано поетичною мовою, і хоча в них траплялися штампи радянської наукової фантастики, твори О. Бердника явно вирізнялися серед інших своїми неординарними ідеями.

У 1971 р. вийшов друком культовий роман О. Бердника – “Зоряний Корсар”, який, за даними канадських дослідників, на сьогодні надруковано у 26 країнах світу. У цьому масштабному багатоплановому романі, де події нашого часу переплітаються з далеким минулим і далеким майбутнім, описано космічну історію нашої планети і

позаземних світів, змальовано розквіт і загибель галактичних цивілізацій – і всюди присутнє кохання, яке супроводжує героїв крізь століття та епохи...

Ця книга ніби провела межу між двома періодами життя письменника. В лютому 1972 р. він познайомився зі своєю майбутньою дружиною Валентиною, тоді ж у нього виникла ідея створення Української Духовної Республіки. Відозва, у якій О. Бердник закликав людей об'єднатися заради створення Духовної Держави, потрапила на Захід – до США та Канади. Там ідею УДР підхопили, і українські емігрантські видавництва почали масовими накладками видавати книжки письменника “За Українську Духовну Республіку”, “Зоряний Корсар”, “Окоцвіт”, “Сини Світовіда”, “Прометей” та інші. Хоча сам автор лише через багато років дізнався, який резонанс спричинили його думки за кордоном.

Письменник знову потрапив в опалу, його почав переслідувати КДБ. У 1973 р. О. Бердника виключили зі Спілки письменників СРСР, його книжки масово вилучали з бібліотек. У 1976 р. разом із М. Руденком він став співзасновником Української Гельсінської групи, а через рік опублікував звернення “До письменників України та світу”. У березні 1979 р. його заарештували і засудили до шести років особливо суворого режиму та п'яти років заслання за “антирадянську діяльність і пропаганду”.

У 1984 р. О. Бердника звільнили за амністією, а невдовзі в СРСР розпочалася “перебудова”. У 1987 р. з'явився роман “Вогнесміх”, і того ж року О. Бердника повторно прийняли до Спілки письменників. Вийшли його нові книжки – “Лабіринт Мінотавра”, “Пітьма вогнища не розпалює”, “Камертон Дажбога” (продовження роману “Зоряний Корсар”), “Тайна Христа”, “Пісня Надземна” та інші. Письменник провадив активну громадську діяльність, зокрема заснував організацію “Українська Духовна Республіка”, на запрошення діаспори відвідав США і Канаду, згодом – Індію й Тибет, зустрічався зі Святославом Реріхом і тибетськими ламами, читав курс лекцій “Астероїд Свободи”, у яких демонстрував свої погляди письменника-фантаста на космогонію Всесвіту.

Остання публічна зустріч О. Бердника з читачами відбулася 1 грудня 1996 р. на ювілейному вечорі, присвяченому 70-літтю від дня народження письменника та 40-річчю його творчості. У березні 1997 р. через погіршення стану здоров'я він полишив літературну та громадську діяльність. Помер Олесь Бердник 18 березня 2003 р.

Публікації в періодиці:

– Бердник О. Подорож в “антисвіт”: повість // Наука і життя. – 1962. – № 4. – С. 56–59; № 5. – С. 60–61; № 6. – С. 59–61; № 7. – С. 59–62.

– Бердник О. Вогняний вершник: оповідання // Знання та праця. – 1963. – № 10. – С. 24–27.

– Бердник О. Діти безмежжя: уривки з науково-фантастичного роману // Зміна. – 1963. – № 11. – С. 4–8; № 12. – С. 12–15.

– Бердник О. Радістю пройдемо безодні: повість // Знання та праця. – 1964. – № 3. – С. 24–28; № 4. – С. 24–29.

– Бердник О. Зустрічі над прірвою: оповідання // Знання та праця. – 1964. – № 12. – С. 22–24.

– Бердник О. Кохана з майбутнього: оповідання // Знання та праця. – 1965. – № 4. – С. 24–25.

- Бердник О. Страшний суд: фантастична повість // Людина і світ. – 1965. – № 2. – С. 49–55; № 3. – С. 43–50.
- Бердник О. Хор елементів: оповідання // Дніпро. – 1965. – № 11. – С. 4–21.
- Бердник О. Стріла Майтрі: уривок з повісті // Знання та праця. – 1965. – № 12. – С. 18–22.
- Бердник О. Покривало Ізиди: роман // Знання та праця. – 1968. – № 1. – С. 24–29; № 2. – С. 22–26; № 3. – С. 22–26; № 4. – С. 24–28.
- Бердник О. Чаша “Амрігі”: повість // Дніпро. – 1968. – № 6. – С. 40–116.
- Бердник О. Гіпатія: роман // Знання та праця. – 1972. – № 1. – С. 22–26; № 2. – С. 20–23.
- Бердник О. Космоандр: повість // Знання та праця. – 1987. – № 8. – С. 21–24; № 9. – С. 23–26; № 10. – С. 23–26; № 11. – С. 22–23; № 12. – С. 22–24.
- Бердник О. Воскресіння Люцифера: уривки з роману // Знання та праця. – 1990. – № 1. – С. 23–26; № 2. – С. 22–24; № 3. – С. 23–25; № 4. – С. 25–26; № 5. – С. 23–25.

Публікації у збірниках:

- Бедзик Ю., Бердник О. Людина без серця: фантастично-пригодницька повість // У світі пригод. – Київ: Державне видавництво дитячої літератури УРСР, 1957. – Вип. 1. – С. 59–170.
- Бердник О. Подорож в “антисвіт”: науково-фантастичне оповідання // 3 далеких планет. – Київ: Дитвидав, 1963. – С. 35–95.
- Бердник О. Подвиг у просторі: фантастичне оповідання // Дванадцять місяців: дитячий календар на 1965 рік. – Київ: Веселка, 1964. – С. 154–155.
- Бердник О. Кохана з майбутнього: оповідання // Знак зодіака. – Київ: Веселка, 1965. – С. 118–128.
- Бердник О. Хор елементів: оповідання // Сучасне фантастичне оповідання. – Київ: Молодь, 1990. – С. 12–20.
- Бердник О. Мати: повість-монолог // Копач О. Хрестоматія з нової української літератури для шкіл і курсів українознавства. – Торонто: Об’єднання українських педагогів Канади, 1970. – С. 19–38.
- Бердник О. Космічна казка: оповідання // Копач О. Хрестоматія з нової української літератури для шкіл і курсів українознавства. – Торонто: Об’єднання українських педагогів Канади, 1970. – С. 38–40.
- Бердник О. Дві безодні: оповідання // Сучасне фантастичне оповідання. – Київ: Молодь, 1990. – С. 4–12.
- Бердник О. Мати: оповідання // Хрестоматія з нової української літератури. – Львів: Каменяр, 1993. – С. 19–38.
- Бердник О. Космічна казка: оповідання // Хрестоматія з нової української літератури. – Львів: Каменяр, 1993. – С. 38–40.
- Бердник О. Дивні Грицеві пригоди: фантастичне оповідання // Золота криничка: книга для позакласного читання, 1–4 класи. – Донецьк: ТОВ ВКФ “БАО”, 2003. – С. 350–360.

– Бердник О. Балада про дикого коня: уривок з роману “Пітьма вогнища не розпалює” // Література рідного краю: посібник-хрестоматія. – Миколаїв, 2003. – С. 82–87.

– Бердник О. Покривало Ізиди: уривок з роману // Дивосвіт “Веселки”: антологія літератури для дітей та юнацтва в трьох томах. – Київ: Веселка, 2005. – Т. 2. – С. 637–639.

Зібрання творів:

– Бердник О. П. Зоряний Корсар. – Київ: Тріада-А; “Арон” ВД, 2004. – 576 с. – (Всесвіт Олеся Бердника). – 2 000 прим.

– Бердник О. П. Серце Всесвіту. – Київ: Тріада-А; “Арон” ВД, 2004. – 726 с. – (Всесвіт Олеся Бердника). – 2 000 прим.

– Бердник О. П. Діти Безмежжя. – Київ: Тріада-А; “Арон” ВД, 2004. – 680 с. – (Всесвіт Олеся Бердника). – 2 000 прим.

– Бердник О. П. Чаша Амріги. – Київ: Тріада-А; “Арон” ВД, 2004. – 624 с. – (Всесвіт Олеся Бердника). – 2 000 прим.

– Бердник О. П. Вогнесміх: роман-феєрія. – Київ: Тріада-А, 2006. – 560 с. – (Всесвіт Олеся Бердника). – 2 000 прим.

– Бердник О. П. Альтернативна Еволюція: есе та науково-фантастичні твори. – Київ: Тріада-А, 2006. – 576 с. – (Всесвіт Олеся Бердника). – 2 000 прим.

– Бердник О. П. Золоті Ворота. – Київ: Смолоскип, 2008. – 416 с. – (Всесвіт Олеся Бердника). – 1 500 прим.

– Бердник О. П. Вибрані твори. Зоряний корсар. Мати. – Київ: Книга, 2007. – 352 с. – 5 000 пр.

Окремі видання:

– Бердник О. П. Поза часом і простором. – Київ: Радянський письменник, 1957. – 172 с. – 2 крб. 85 коп. – 30 000 пр.

– Бедзик Ю. Д., Бердник О. П. Людина без серця. – Київ: Дитвидав, 1958. – 232 с. – (У світі пригод). – 4 крб. 70 коп. – 100 000 пр.

– Бердник О. П. За чарівною квіткою. – Київ: Дитвидав, 1959. – 120 с. – 2 крб. 40 коп. – 65 000 пр.

– Бердник О. П. Привид іде по землі. – Київ: Державне видавництво дитячої літератури УРСР, 1959. – 164 с. – (У світі пригод). – 3 крб. 20 коп. – 65 000 пр.

– Бердник О. П. Шляхи титанів. – Київ: Державне видавництво дитячої літератури УРСР, 1959. – 268 с. – 3 крб. 90 коп. – 30 000 пр.

– Бердник О. П. Стріла часу. – Київ: Видавництво ЦК ЛКСМУ “Молодь”, 1960. – 280 с. – (Пригоди, подорожі, наукова фантастика). – 6 крб. 15 коп. – 50 000 пр.

– Бердник О. П. Марсіанські “зайці”. – Київ: Дитвидав, 1962. – 76 с. – 21 коп. – 65 000 пр.

– Бердник О. П. Серце Всесвіту. – Київ: Радянський письменник, 1962. – 256 с. – 38 коп. – 65 000 пр.

– Бердник О. П. Сини Світоvida. – Київ: Радянський письменник, 1963. – 368 с. – 52 коп. – 15 000 пр.

– Бердник О. П. Діти Безмежжя. – Київ: Дніпро, 1964. – 364 с. – 72 коп. – 40 000 пр.

- Бердник О. П. Хто ти? – Київ: Радянський письменник, 1966. – 436 с. – 85 коп. – 30 000 пр.
- Бердник О. П. Подвиг Вайвасвати. – Київ: Молодь, 1967. – 244 с. – 56 коп. – 30 000 пр.
- Бердник О. П. Чаша Амріти. – Київ: Радянський письменник, 1968. – 368 с. – 74 коп. – 65 000 пр.
- Бердник О. П. Покривало Ізиди. – Київ: Веселка, 1969. – 168 с. – 37 коп. – 30 000 пр.
- Бердник О. П. Окоцвіт. – Київ: Веселка, 1970. – 176 с.
- Бердник О. П. Зоряний Корсар. – Київ: Радянський письменник, 1971. – 376 с. – 74 коп. – 65 000 пр.
- Бердник О. П. Зоряний Корсар. – Торонто: Добра книжка, 1981. – 264 с. – (Добра книжка; Ч. 216).
- Бердник О. П. Хто ти? – Видання друге, доповнене. – Київ: Дніпро, 1987. – 520 с. – 2 крб. – 30 000 пр.
- Бердник О. П. Вогнесміх. – Київ: Радянський письменник, 1988. – 544 с. – 2 крб. 20 коп. – 115 000 пр.
- Бердник О. П. Покривало Ізиди. – Видання друге. – Київ: Веселка, 1988. – 160 с. – 40 коп. – 100 000 пр.
- Бердник О. П. Вогняний вершник. – Київ: Молодь, 1989. – 368 с. – (Компас). – 1 крб. 60 коп. – 65 000 пр.
- Бердник О. П. Дивовижні пригоди Грицька. – Київ: Веселка, 1989. – 16 с. – 125 000 пр.
- Бердник О. П. Чаша Амріти. – Київ: Дніпро, 1989. – 272 с. – (Романи й повісті, 1989/7). – 1 крб. – 80 000 пр.
- Бердник О. П. Лабіринт Мінотавра. – Київ: Веселка, 1990. – 408 с. – 1 крб. 10 коп. – 115 000 пр.
- Бердник О. П. Серце Маттіоли. – Київ: Веселка, 1991. – 48 с.
- Бердник О. П. Питьма вогнища не розпалює... – Київ: Український письменник, 1993. – 304 с. – 30 000 пр.
- Бердник О. П. Камертон Дажбога. – Київ: Український письменник, 1996. – 472 с. – 5 000 пр.
- Бердник О. П. Хто ти? – Київ: Тріада-А, 2004. – 400 с. – 300 прим.
- Бердник О. П. Серце Маттіоли. – Київ: Книга, 2007. – 56 с. – 5 000 пр. – [Подарункове видання українською, російською та англійською мовами].

*Окремі видання діаспори без вихідних даних
(надруковано в середині 1970-х рр.):*

- Бердник О. П. Сини Світовида [репринтне видання з кн. О. Бердника “Сини Світовида”. – Київ: Радянський письменник, 1963]. – Торонто, [без вихідних даних]. – 164 с.
- Бердник О. П. Окоцвіт [репринтне видання з кн. О. Бердника “Окоцвіт”. – Київ: Веселка, 1970]. – Торонто, [без вихідних даних]. – 176 с.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердник Олесь (Олександр) Павлович // Українська літературна енциклопедія. – Київ: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії імені М. П. Бажана, 1988. – Т. 1. – С. 151.
2. Білодід В. Д. Бердник Олесь (Олександр) Павлович // Енциклопедія сучасної України. – Київ: Національна Академія наук України, 2003. – Т. 2. – С. 463.
3. Бойко Л. Шляхом боротьби і шукань // Дмитро Бузько. Чайка; Голяндія. – Київ: Дніпро, 1991. – С. 5–25.
4. Брюховецький В. "...Напинаються горді вітрила" // Трублаїні М. "Лахтак". – Київ: Веселка, 1987. – С. 5–18.
5. Бурбан В. Вступне слово // Владко В. Сивий Капітан; Аргонавти Всесвіту. – Київ: Веселка, 1990. – С. 5–12.
6. Бурбела В. А. Бедзик Юрій Дмитрович // Українська літературна енциклопедія. – Київ: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії імені М. П. Бажана, 1988. – Т. 1. – С. 140.
7. Волинський К. Фантаст Василь Бережний // Вибрані твори. – Київ: Дніпро, 1988. – С. 5–16.
8. Карацупа В., Левченко О. Минуле української фантастики // Український фантастичний оглядач (УФО). – Львів: ВД "Панорама", 2007. – № 2. – С. 46–55; 2008. – № 1. – С. 44–51; № 2. – С. 54–60; № 3. – С. 52–60; № 4. – С. 48–55; 2009. – № 1. – С. 52–58; № 2. – С. 85–91; № 3. – С. 66–71; № 4. – С. 52–59.
9. Коваленко Л. Н. Руденко Микола // Краткая литературная энциклопедия. – Москва: Советская энциклопедия, 1971. – С. 413.
10. Мельник В. О. Владко Володимир Миколайович // Українська літературна енциклопедія. – Київ: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії ім. М. П. Бажана, 1988. – Т. 1. – С. 338.
11. Метельова Т. Світотворче слово Олесь Бердника // Сучасність. – 2005. – № 3. – С. 125–133.
12. Неживий О. Подвиг: [про Миколу Руденка] // Літературна Україна. – 2009. – № 26. – С. 8.
13. Ратушний М. Я. В ім'я щастя людини // Дашкієв М. Твори в двох томах. – Київ: Веселка, 1981. – Т. 1. – С. 5–12.
14. Сиротюк М. Микола Трублаїні. Літературний портрет: критико-біографічні нариси. – Київ: Дніпро, 1960. – 167 с.
15. Фантастика України [Електронний ресурс]: розділ веб-сайту "Архів фантастики". – Режим доступу: <http://archivsf.narod.ru/national/ukraine.htm>.
16. Федченко П. М. Винниченко Володимир Кирилович // Українська літературна енциклопедія. – Київ: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії імені М. П. Бажана, 1988. – Т. 1. – С. 308.
17. Чорна Н. І. Бережний Василь Павлович // Українська літературна енциклопедія. – Київ: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії імені М. П. Бажана, 1988. – Т. 1. – С. 152.
18. Шаховський С. М. Юрій Смолич: повість про романіста. – Київ: Дніпро, 1970. – 176 с.
19. Яроменок О. Коротка дорога в космос: [до 70-річчя М. Дашкієва] // Наука – Фантастика. – 1991. – № 4. – С. 26.
20. Яроменок О. Той, що небо підпирає: [до 90-річчя В. М. Владка] // Наука – Фантастика. – 1991. – № 1. – С. 20–21.

UKRAINIAN FANTASY FICTION OF THE 19th–20th CENTURIES IN PERIODICALS AND BOOKS

Vitaliy KARATSUPA *, Oleksandr LEVCHENKO **

* “Ukrtelecom” JSC, Telecommunication Services Centre № 1 of Zaporizhzhia branch,
19/59, Mazin Str., Berdiansk, 71100, e-mail: archivsf@gmail.com

** Ivan Franko National University of L'viv,
1, Universytets'ka Str., L'viv, 79000, e-mail: levch@lnu.edu.ua

The article presents the results of research into 19th and 20th century fantasy fiction in the Ukrainian language. The life and creativity of the most prominent Ukrainian writers working in the fantasy genre is briefly analysed, and their publications in both periodicals and books are listed.

Key words: Ukrainian fantasy, bibliography, V. Vynnychenko, D. Buz'ko, Yu. Smolych, M. Trublayini, V. Vladko, V. Berezhnyi, M. Dashkiyev, M. Rudenko, Yu. Bedzyk, O. Berdnyk.

УКРАИНСКАЯ ФАНТАСТИКА XIX–XX СТОЛЕТИЙ В ПЕРИОДИКЕ И КНИЖНЫХ ИЗДАНИЯХ

Виталий КАРАЦУПА *, Александр ЛЕВЧЕНКО **

* Центр телекоммуникационных услуг № 1 Запорожского филиала ОАО “Укртелеком”,
ул. Мазина, 19/59, г. Бердянск, 71100, эл. почта: archivsf@gmail.com

** Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000, эл. почта: levch@lnu.edu.ua

В работе представлены результаты исследования украиноязычных публикаций украинской фантастики XIX–XX столетий. Кратко проанализированы жизнь и творчество наиболее известных украинских писателей, работавших в жанре фантастики, приведены перечни их произведений в периодике и отдельных книжных изданий.

Ключевые слова: украинская фантастика, библиография, В. Винниченко, Д. Бузько, Ю. Смолич, Н. Трублаини, В. Владко, В. Бережной, Н. Дашкиев, Н. Руденко, Ю. Бедзик, О. Бердник.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2010

Прийнята до друку 26.04.2011